

7. Знаков В. В. Неправда, ложь и обман как проблемы психологии понимания. *Вопросы психологии*. 1993. № 2. С. 9–16.

Одержано 12.03.2018

Проанализированы научные подходы к понятию «ложь» в психологическом аспекте. Рассмотрены значение понятия «ложь» в системе социально-психологической адаптации личности, выделены различные типы и виды лжи, основные факторы, влияющие на формирование отношения человека ко лжи и раскрывающие ее механизмы.

Ключевые слова: ложь, обман, социально-психологическая адаптация, личность, типы и виды лжи.

УДК 316.624

Валентина Олександрівна ТЮРІНА,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4287-8965>

УМОВИ І ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ

Визначено умови і фактори, що впливають на формування поведінкових відхилень, зокрема агресивності, у курсантів.

Ключові слова: девіантна поведінка, агресивність.

До актуальних проблем, що стоять перед сучасними вищими навчальними закладами МВС України, можна віднести профілактику та корекцію поведінкових девіацій у курсантів, яким притаманні усі проблеми сучасної молоді. Правильна побудова виховної роботи щодо профілактики та корекції поведінкових відхилень у курсантів, передбачає визначення умов та факторів, що сприяють формуванню цих девіацій поведінки.

Девіантну поведінку О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська визначають як систему дій і вчинків людей, соціальних груп, що суперечить соціальним нормам психічного здоров'я, моралі, культури, права або визнаним у суспільстві стандартам і

шаблонам поведінки. Психологічні аспекти проблеми девіантної поведінки розглядали у своїх працях Г. М. Андрєєва, С. А. Белічева, О. В. Змановська, Л. П. Колчина, І. А. Невський, В. М. Оржеховська та інші. Але питання, що пов'язані з формуванням девіантної поведінки у курсантів, залишаються недостатньо вивченими.

Поведінка визначається як процес взаємодії особистості зі середовищем, опосередкований внутрішньою активністю та індивідуальними особливостями особистості, який має форму переважно зовнішніх вчинків і дій [1]. Однією з основних ознак поведінки є те, що вона соціальна за своєю природою, тобто вона формується та реалізується у суспільстві. У цілому поведінка особистості відображає процес її соціалізації, тобто інтеграції у соціум.

Девіантна поведінка – вельми складна форма соціальної поведінки особистості, що детермінована системою взаємопов'язаних факторів.

Формування особистості – це соціальний процес; він протікає під впливом об'єктивних умов і факторів; включає у себе виховання і практичну діяльність особистості; нерозривно пов'язаний з соціальним середовищем, у якому відбувається розвиток особистості, а також з пошуком найбільш ефективних методів і прийомів її навчання і виховання. Таким чином, процес особистісного становлення майбутніх правоохоронців визначається особливостями умов життя (навчання, спілкування, взаємодії, побуту), у яких опиняються молоді люди, які поступили до воєнізованого навчального закладу.

Умови перебування курсантів у навчальних закладах характеризуються специфічними особливостями: звуження кола соціальних контактів, жорстка регламентація життєдіяльності курсанта (більш жорсткі і формалізовані вимоги до поведінки у побуті, проведення дозвілля, знайомств і зв'язків), високий рівень зовнішнього контролю, це у свою чергу знижує соціально-психологічну адаптацію осіб, які навчаються у вищезазначених навчальних закладах. Особливості навчальної та службової діяльності курсантів у багатьох випадках потребують фізичної напруги, посилених навантажень та перевантажень, значних щоденних витрат часу, скорочення свого вільного часу, віддачі усіх фізичних сил та можливостей.

Розвиток людини у взаємодії та під впливом оточуючого її середовища у самому загальному вигляді можна визначити як процес та результат її соціалізації.

Формування особистості курсанта як майбутнього працівника поліції відбувається в процесі його соціалізації у межах навчально-професійної діяльності. Соціалізація курсантів має суттєві особливості, що зумовлені особливостями правоохоронних органів. Період навчання у вищому навчальному закладі МВС України співпадає з періодом професійного становлення курсантів, а отже, й з періодом їх первинної професійної адаптації.

Професійна адаптація курсанта вищого навчального закладу МВС України – це процес пристосування особи, яка тільки-но поступила до означеного закладу, до умов навчання, до вимог професії, до завдань і змісту спеціальності, до курсантського колективу, а також до специфічних особливостей служби. Професійна адаптація має складну структуру, в якій можна виділити такі аспекти: психофізіологічний аспект професійної адаптації; професійний аспект; соціально-психологічний аспект.

Адаптація курсанта до професійної діяльності підрозділяється на ряд етапів: первинна адаптація, період стабілізації, можлива дезадаптація, повторна адаптація. Для курсантів-дівчат процес адаптації ускладнюється наявністю проблеми адаптації у чоловічому колективі.

Періоди адаптації – це вельми складні і відповідальні періоди у житті молоді людини, оскільки у цей час змінюються стереотипи сприймання молоді людиною всього оточуючого середовища, руйнуються і змінюються знання про оточуюче, навички спілкування, діяльності, що накопичувалися за період шкільного життя та у батьківській сім'ї. Починаючи своє навчання в Харківському національному університеті внутрішніх справ відразу після закінчення школи, юнаки та дівчата повинні за короткий термін змінити свій розпорядок дня, побудувати зовсім нову тактику і стратегію поведінки, засвоїти норми та етику службових стосунків. Найбільші труднощі виникають внаслідок жорсткої регламентації життєдіяльності (79 % опитуваних), суворої дисципліни (78 %), високого рівня зовнішнього контролю (81 %), наявності жорсткої системи стосунків «начальник – підлеглий» (64 %). Під час первинної адаптації у курсантів

виникає низка питань, що стосуються взаємостосунків з однокурсниками. Процес адаптації для багатьох курсантів триває від 7 до 19 місяців, при цьому курсантам, особливо дівчатам, доводиться певною мірою зазнавати нервових зривів, долати стресові ситуації, нервову напруженість і загальну втому, вирішувати конфліктні ситуації та конфлікти. Додаткові складнощі притаманні взаємовідносинам дівчат-курсантів з юнаками-курсантами. Тому не всі дівчата, не відразу і не завжди можуть знайти своє місце у колективі.

Результатом зазначеного є зростання всіх видів агресивності та її зовнішніх проявів у поведінці курсантів, формування агресивних поведінкових стереотипів, особливо у дівчат. Результати дослідження наведені у таблиці 1

Таблиця 1

Види агресії	Абітурієнти	1 курс	2 курс	3 курс
Фізична	43 %	48 %	74 %	84 %
Непряма	47 %	52 %	76 %	87 %
Дратівливість	38 %	46 %	73 %	75 %
Негативізм	57 %	82 %	84 %	83 %
Образливість	47 %	53 %	79 %	78 %
Підозрілість	43 %	57 %	58 %	62 %
Вербальна	72 %	67 %	79 %	83 %
Почуття провини	68 %	67 %	73 %	72 %
Загальна агресія	54 %	63 %	78 %	86 %

Це створює сприятливі умови для формування девіантної поведінки курсантів.

Список бібліографічних посилань

1. Змановская Е. В. Девиантология (психология отклоняющегося поведения) : учеб. пособие. М., 2003. 288 с.

Одержано 01.03.2018

Определены условия и факторы, влияющие на формирование поведенческих отклонений, в частности агрессивности, у курсантов.

Ключевые слова: девиантное поведение, агрессивность.